

Wilma de Rek

INTENS

Het verhaal van Diederik Gommers

INKIJKPAGINA'S

Uitgeverij Balans

‘Wanneer niet-doen wordt gedaan, blijft niets ongedaan.’

- *Lao Zi (China, zesde eeuw voor Chr.)*

INKIJKPAGINAS

INHOUD

Proloog	9
1 Een nieuw virus	13
2 Pandemie	47
3 Opschalen	75
4 Versoepelen	113
5 Stoelendans	134
6 Tweede golf	159
7 Eindbaas	185
8 Omslag	212
9 Kerst een jaartje overslaan	242
10 Coronamoe	274
11 Slot	288
Epiloog	297
Dankwoord	301

PROLOOG

Op dinsdag 22 september 2020 zit Diederik Gommers, afdelingshoofd van de intensive care van het Erasmus MC in Rotterdam, in de taxi op weg naar *Jinek*. Hij is door de talkshow uitgenodigd om te praten over de tweede coronagolf die sinds een paar weken over het land rolt. Andere gasten zijn de Rotterdamse burgemeester Ahmed Aboutaleb en een hem onbekende rapper. De rapper is een van de drijvende krachten achter de hashtag #ikdoenietmeermee die de hele dag trending was op social media. De mensen van #ikdoenietmeermee zijn de coronamaatregelen spuugzat en vinden dat het afgelopen moet zijn. Hun oproep heeft die dag tot veel woede en verontwaardiging geleid.

Gommers' telefoon gaat, het is een redacteur van *Jinek*. Ze deelt mee dat de rapper op het laatste moment heeft afgezegd. Zijn plaats zal worden ingenomen door Famke Louise.

'Famke Louise,' herhaalt Gommers langzaam.

'Famke Louise,' beaamt de redacteur. 'Van Instagram. Nou, tot zo!'

Gommers opent paniekerig zijn WhatsApp en scrolt naar Familie Flodder, de appgroep van hemzelf, zijn echtgenote

Margriet en hun kinderen Sophie, Freek en Luc. 'Help!' tikt zijn wijsvinger. 'Wie de fuck is Famke Louise? En wat is Instagram?'

Thuis in Wijngaarden begint Margriet als een razende te googelen. Instagram kent ze wel maar van Famke Louise heeft ook zij nooit gehoord. Na vijf minuten appt ze dat Famke Louise een jonge influencer is met meer dan een miljoen volgers.

'O, dat wordt lachen,' schrijft Gommers terug. 'Ik moet dus vooral niet boos worden.'

'Nee,' schrijft Margriet, 'en ook niet suggereren dat ze dom is.'

Terwijl hij in zijn emoticons zoekt naar een lachend hoofdje om de conversatie mee af te sluiten, belt Ronnie van Diemen, die hij in het begin van de coronacrisis heeft leren kennen toen ze leiding gaf aan de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd en die in de afgelopen maanden zijn adviseur en klankbord is geworden. Hij legt haar de kwestie voor. 'Doorvragen!' zegt ze. 'Zoek naar het onderliggende probleem!' Gommers knoopt de adviezen van Margriet en Ronnie in zijn oren. Hij bedenkt dat deze influencer, wat dat ook maar mag wezen, ongeveer net zo oud is als zijn zoon Luc. Op zondag komt Luc vaak eten en tijdens die etentjes wordt hij nogal eens kwaad op zijn vader om het een of ander. Hij neemt zich voor Famke Louise net zo te behandelen als Luc tijdens zo'n woede-uitbarsting: begripvol en niet belerend. 'Niet boos worden, doorvragen, begrip tonen, niet belerend doen,' herhaalt hij een paar keer in zijn hoofd. De uitzending gaat als een zonnetje.

De volgende ochtend staat Gommers iets later op dan nor-

maal. Hij kijkt op Twitter, zoals hij vaker doet als hij in een talkshow heeft gezeten. Daar wordt hij de hemel in geprezen. 'Respect voor die Gommers!' meldt iemand. 'Hup dokter Diederik!' schrijft een ander. Hij wordt 'geweldig' genoemd, 'heldhaftig', 'knap', 'beschaafd', 'intelligent', 'kalm', 'altijd redelijk' en ook – vrij vaak trouwens – 'lief'. Gommers grijnst.

Hij legt zijn telefoon weg en pakt zijn schoenen. Als hij zich bukt om zijn veters te strikken, gaat de telefoon. 'Hé Diederik, met Mark!', klinkt het opgewekt. 'Ik wilde je even compli...'

'Jaja,' onderbreekt Gommers. 'Mark Rutte hè. Denk maar niet dat ik daarin tuin.'

'Diederik, ik ben het echt!' roept de minister-president. 'Ik wilde je even complimenteren met je geweldige optreden, gisteren bij *Jinek*. Dat deed je goed man!'

Tien minuten later draait Gommers zijn Volvo de A15 op, richting Rotterdam, naar het Erasmus mc. De hemel in geprezen op Twitter, gebeld door de premier, op een telefoon die al maanden continu gaat omdat allerlei kranten en praatprogramma's iets van hem willen. Voor de zoveelste keer vraagt hij zich verbijsterd af wat er de afgelopen maanden toch allemaal is gebeurd in zijn leven, het leven van Diederik Gommers, intensivist.

EEN NIEUW VIRUS

‘**Nieuw virus geïdentificeerd** als waarschijnlijke oorzaak van mysterieuze ziekte in China’, kopt medisch vakblad *Nature* op donderdag 9 januari 2020. Chinese staatsmedia hebben gemeld dat de geheimzinnige, longontsteking-achtige aandoening die de afgelopen weken zestig mensen in de stad Wuhan heeft getroffen, waarschijnlijk wordt veroorzaakt door een nog onbekend coronavirus. Het is niet de dodelijke SARS-variant die in 2002 en 2003 aan bijna achthonderd mensen het leven kostte en het is ook geen vogelgriep, menen medewerkers van het Wuhan Instituut van Virologie, een laboratorium dat ook in Wuhan is gevestigd en waar onderzoek naar dit soort virussen wordt gedaan.

Nature schrijft dat veel van de mensen die ziek zijn geworden, werkzaam waren op een markt voor zeevruchten en levende dieren in Wuhan. De markt is op 1 januari gesloten. Het virus lijkt van dier op mens te zijn overgesprongen. Deskundigen menen dat het niet overdraagbaar is van mens op mens. In Hongkong hebben zich ongeveer dertig mensen

gemeld die recent in Wuhan zijn geweest en nu ademhalingsproblemen hebben.

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) stelt in een verklaring dat de snelle identificatie van het nieuwe virus een opmerkelijke prestatie is, die aantoont dat China beter dan vroeger in staat is om te gaan met nieuwe uitbraken. Wereldwijd duiken regelmatig nieuwe coronavirussen op in verschillende gebieden, aldus de WHO, maar gelukkig beschikt China over de middelen om op uitbraken van ademhalingsziekten te reageren. Er worden geen reis- of handelsbeperkingen voor China ingesteld.

Wetenschapsredacteur Maarten Keulemans van *de Volkskrant* belt Aura Timen, hoofd van de Landelijke Coördinatie Infectieziektebestrijding, en vraagt haar om commentaar. Timen denkt dat het ergste leed is geleden. 'Voor zover we nu weten, is er de afgelopen week geen nieuwe patiënt meer besmet geraakt. Daardoor lijkt het te gaan om een cluster besmettingen dat zich eind december heeft gemanifesteerd.' Ze vindt een negatief reisadvies naar Wuhan voor Nederlandse reizigers niet nodig, maar adviseert wel markten te mijden waar levende dieren worden verkocht: 'Dat is altijd verstandig.'

Keulemans eindigt zijn stuk, dat op vrijdag 10 januari 2020 online staat en een dag later in de papieren krant, met de mededeling dat er ieder jaar wel ergens ter wereld een nog onbekend virus uit de dierenwereld overspringt op de mens. Meestal blijft het bij een of enkele losse gevallen, schrijft hij: 'Slechts een heel enkele keer past een virus zich zo aan dat het ook van mens op mens kan overspringen.'

Intensivist Diederik Gommers staat op 9 januari 2020 om zes uur op, zoals bijna elke werkdag. Hij ontbijt met een groot glas latte macchiato en rijdt om zeven uur weg uit Wijn-gaarden, het dorp in de Alblasserwaard waar hij woont met zijn vrouw, klinisch geneticus Margriet, en hun jongste zoon Freek, de enige van de drie kinderen die nog thuis woont. Om halfacht parkeert hij zijn auto bij het museum Boijmans Van Beuningen aan het Rotterdamse Museumpark. Vandaar is het tien minuten lopen naar de intensive care op de vierde verdieping van het Erasmus MC, waarvan hij afdelingshoofd is. Het Erasmus MC heeft met vijftig bedden een van de grootste ic-afdelingen van alle Nederlandse ziekenhuizen. Er werken 50 artsen en 220 verpleegkundigen.

In zijn baan wisselt hij kliniekweken en managementweken af; deze week heeft hij kliniek. Tijdens kliniekweken moet hij om kwart voor acht in zijn witte doktersjas klaarstaan op de afdeling. Intensivisten werken in twee ploegen. De ene doet de dag, tot 5 uur 's middags; de andere de avond en nacht, van 4 uur 's middags tot halfnegen de volgende ochtend.

Vandaag doet Gommers de dag. Na de overdracht door de nachtploeg begint hij om halfnegen in zijn witte pak en op Zweedse klompen visite te lopen, samen met zijn arts-assistent. Met zijn tweeën zijn ze verantwoordelijk voor acht patiënten. Tijdens een zaalweek hoort Gommers officieel geen managementtaken te doen, maar soms lopen die dingen door elkaar, ook nu. Om 9 uur is er een overleg over de planning van de OK-capaciteit – Gommers is niet alleen hoofd van de intensive care maar ook van de operatiekamers. Om 10 uur is er een overleg met het managementteam van het

centrum voor thuisbeademing, dat onder de ic valt. Om 13 uur is er een multidisciplinair overleg over de ic-patiënten waar intensivisten en specialisten van verschillende vakgebieden de toestand van hun patiënten bespreken. Om halfvijf's middags draagt hij zijn patiënten over aan de avondploeg.

Daarna vertrekt hij naar Utrecht voor een bijeenkomst van de Nederlandse Vereniging voor Intensive Care (NVIC), de beroepsvereniging van intensivisten waarvan hij voorzitter is. Elke maand komt het bestuur van de NVIC bijeen in de Domus Medica, een rood, bakstenen gebouw dat ongezellig ligt ingeklemd tussen de A2 en de A12 en waar ruim dertig medische organisaties kantoor houden. Op de agenda staat de vraag of – en hoe – de intensivecaregeneeskunde een zelfstandig specialisme kan worden.

Die kwestie speelt al jaren, voor Diederik Gommers was het een van de belangrijkste redenen om in 2016 voorzitter van de vereniging te worden.

Intensivecaregeneeskunde is een subspecialisme, het merendeel van de intensivisten is van oorsprong anesthesioloog of internist. Als de intensive care eenmaal een zelfstandig specialisme is, kan de beroepsgroep zich verder professionaliseren. Dan kan ze een eigen opleiding in het leven roepen en bepalen de intensivisten wie hun toekomstige collega's worden. De NVIC is dan niet langer alleen een beroeps- maar ook een wetenschappelijke vereniging. Dat is een vereiste om volwaardig lid te kunnen worden van de in 2015 opgerichte Federatie van Medisch Specialisten.

Aan de huidige status van subspecialist kleeft iets minderwaardigs. Dat past niet bij de status van het beroep. Intensi-

visten doen belangrijk werk, ze gaan over leven en dood en ze zijn in de regel doortastende types met krachtige meningen. Die meningen lopen nog weleens uiteen en dan wordt het ruzie en gedoe, iets waar je als afdelingshoofd mee moet kunnen omgaan – en als voorzitter van een vereniging van intensivisten helemaal.

Diederik Gommers houdt van beslissingen nemen en trekt graag aan de touwtjes. Van chaos klaart hij op. Verveling is zijn grootste vijand en omdat verveling altijd op de loer ligt zodra de dingen te gemakkelijk gaan, zorgt hij dat er altijd net wat méér op zijn bordje ligt dan hij aankan. In januari 2020 is hij niet alleen afdelingshoofd van de ic, maar óók van de ok. Hij is arts maar óók wetenschapper, manager en hoogleraar. Als mensen een beroep op hem doen, zegt hij meestal ja. Omdat hij zich gevleid voelt als mensen hem iets vragen, maar ook omdat hij moeilijk nee kan zeggen.

De berichtgeving over een nieuw en geheimzinnig coronavirus ontgaat hem die dag geheel, pas dagen later hoort hij op *Het Journaal* dat er in de Chinese stad Wuhan iets aan de hand is. Wuhan zegt hem niks, China is ver weg; hij gaat ervan uit dat het allemaal wel zal overwaaien.

Op donderdagochtend 27 februari 2020 rijdt Diederik Gommers om kwart over negen de oprit van zijn huis af om naar de Antonie van Leeuwenhoeklaan in Bilthoven te gaan. Hij is laat en bovendien wat gespannen, waardoor hij nog agressiever rijdt dan normaal. Margriet zegt vaak dat hij een afschuwelijke chauffeur is, iets wat hij alleen maar volmondig kan beamen. Hij toetert naar auto's die niet snel genoeg optrekken

bij een stoplicht, hij knippert met zijn lichten als iemand in een sukkeltempo op een linkerbaan rijdt, hij haalt rechts in als de ongelukkige in kwestie niet opzij gaat. Hij is absoluut niet trots op zijn rijstijl, behalve wanneer hij in Parijs of Rome rijdt en zich omringd weet door soortgenoten.

Maar Bilthoven is geen Parijs en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, waar hij om 10 uur moet zijn, ligt in een rustige buitenwijk. Gommers rijdt naar de slagboom en meldt zich. De portier checkt zijn papieren en laat hem doorrijden. Als hij het zwaarbeveiligde bakstenen gebouw binnen is, moet hij zich opnieuw identificeren. Zonder uitnodiging komt hier niemand binnen.

Diederik Gommers hééft een uitnodiging en wel van Jaap van Dissel, directeur van het Centrum Infectieziektebestrijding van het RIVM. Die heeft hem een week eerder via de NVIC gevraagd of hij deel wil uitmaken van het Outbreak Management Team. Het OMT is een instituut dat bijeen wordt geroepen in geval van uitbraak van infectieziekten. Het telt vijf vaste leden en kan al naargelang de situatie worden uitgebreid met andere deskundigen. Gommers is gevraagd als vertegenwoordiger van de intensivisten.

Gisteren zijn hem per mail wat aanvullende stukken gestuurd: een geactualiseerde deelnemerslijst, een declaratieformulier – de vergoeding voor deelname aan het OMT is 240 euro per keer – en een belangenverklaring. Die verklaring is deel van de ‘code ter voorkoming van oneigenlijke beïnvloeding door belangenverstremgeling’. Leden van het OMT mogen geen banen of nevenfuncties hebben die tot belangenverstremgeling kunnen leiden, of de schijn van belangen-

verstrengeling wekken. In de begeleidende brief wijst Jaap van Dissel erop dat alles wat in het OMT wordt besproken vertrouwelijk is.

Een paar weken eerder, op 30 januari, heeft de WHO het nieuwe coronavirus uitgeroepen tot 'internationale bedreiging voor de volksgezondheid'. Op 11 februari kreeg het virus zijn officiële naam: SARS-CoV-2. De ziekte die het virus veroorzaakt is COVID-19 gedoopt. CO staat voor corona, VI voor virus, D voor *disease*, ziekte, en 19 voor het jaartal waarin de ziekte zich voor het eerst openbaarde. Wereldwijd zijn er ruim tachtigduizend meldingen van patiënten met COVID-19 geweest. Een kleine drieduizend mensen zijn aan de ziekte overleden. Het grootste deel van de zieken en doden viel in China, maar inmiddels heeft het virus ook Europa bereikt: in Italië zijn al tien COVID-19-doden te betreuren.

Gommers wordt naar kamer To.12 gebracht, waar al een paar andere OMT-leden aanwezig zijn. Hij ziet zijn collega Marion Koopmans, die ongeveer in dezelfde tijd als hij afdelingshoofd werd bij het Erasmus MC – hij van de intensive care, zij van Viroscience. Ze hebben samen in een managementgroepje gezeten dat hen voor die leidinggevende functie moest klaarstomen en hadden meteen een klik. Voor Koopmans is dit de tweede OMT-bijeenkomst in het kader van het nieuwe coronavirus. De eerste, op 24 januari, was mede op haar initiatief georganiseerd. Hij geeft haar een hand en gaat bij haar in de buurt zitten.

Daarna loopt hij naar Jan Kluytmans, microbioloog bij het Amphia Ziekenhuis in Breda. Kluytmans kent hij al sinds zijn jeugd: hun vaders deden allebei in meubels. Jan Kluytmans

studeerde microbiologie in Rotterdam in de tijd dat Gommers er anesthesiologie deed. Ze deden samen onderzoek. Ook Kluytmans krijgt een warme handdruk. Gommers voelt zich al iets minder een buitenbeentje dan eerder in de auto, toen hij zich had afgevraagd wat hij als intensivist tussen al die virologen en microbiologen te zoeken had.

Als iedereen heeft plaatsgenomen aan een lange, u-vormige tafel, komen Aura Timen en Jaap van Dissel binnen. Gommers heeft Timen in 2019 ontmoet bij een promotie. Van Dissel kent hij alleen uit verhalen.

Van Dissel opent de vergadering en stelt zich voor als voorzitter van het OMT. Dat is hij uit hoofde van zijn functie als directeur van het Centrum Infectieziektebestrijding van het RIVM. Aura Timen, hoofd van de Landelijke Coördinatie Infectieziektebestrijding, is secretaris. Hij zegt dat de meeste aanwezigen zijn gevraagd als vaste experts voor de duur van de uitbraak van dit nieuwe virus – hoe lang dat zal zijn, weet niemand. Dan licht hij de belangenverklaring toe en vraagt hij de aanwezigen een geheimhoudingsverklaring te tekenen. Besluiten mogen pas worden gedeeld als de officiële adviesbrief bij het ministerie ligt.

Na een voorstelronde vertellen Jaap van Dissel en Aura Timen wat er inmiddels over het virus bekend is. In China lijkt de epidemie op haar retour, maar er zijn nieuwe haarden ontstaan, in Zuid-Korea, Iran en Italië. In Nederland zijn nog geen besmettingen geconstateerd.

Over wat er moet gebeuren als er een coronapatiënt opduikt in bijvoorbeeld een stad als Deventer, zijn de aanwezigen het na twee uur vergaderen eens: het virus moet zo lang mogelijk

de kop worden ingedrukt. Besmette patiënten moeten zo snel mogelijk worden geïsoleerd, de mensen met wie ze contact hebben gehad moeten worden opgespoord en alle mogelijke maatregelen moeten worden getroffen om te voorkomen dat de ziekte zich gaat verspreiden. Mocht de ziekte zich van die maatregelen niets aantrekken, dan zal worden gekozen voor ‘mitigatie’, wat inhoudt dat alles in het werk wordt gesteld om de verspreiding te vertragen.

Gommers zegt dat er rekening moet worden gehouden met de beperkte capaciteit van de zorg en met het besmettingsgevaar voor het verzorgend personeel.

Ook wordt gesproken over persoonlijke beschermingsmiddelen. Vooral aan mondklappers kan snel een tekort ontstaan. Het OMT besluit een werkgroep in te stellen die zich zal buigen over de verschillende soorten maskers die onder verschillende omstandigheden verantwoord gebruikt kunnen worden. Afsproken wordt dat in de media aandacht moet komen voor het belang van goed gebruik van de schaarse persoonlijke beschermingsmiddelen, wat inhoudt dat onnodig gebruik moet worden teruggedrongen.

’s Avonds kijkt hij samen met Margriet in de televisiekamer, een donkere ruimte met een grote bank en een paar stoelen erin, naar een speciale NOS-uitzending over het coronavirus. *Het Coronavirus: Feiten en fabels* wordt gepresenteerd door Rob Trip. Gommers ziet twee van zijn gloednieuwe kennissen aan tafel zitten: RIVM-directeur Jaap van Dissel en microbioloog Ann Vossen, een de vijf vaste leden van het OMT.

‘Het coronavirus breidt zich steeds verder uit over Europa,’ kondigt Trip aan. ‘Het is inmiddels een kwestie van tijd dat

het ook in Nederland besmettingen zal veroorzaken. We worden al weken overspoeld met informatie en de vraag is: wat klopt er, en wat klopt er niet?’

De uitzending begint met drie stellingen. Een ervan gaat over de mondkapjes, waarop nu al een enorme run is ontstaan. Maar heeft het zin ze te dragen? Kunnen mondkapjes voorkomen dat je besmet raakt? ‘Het antwoord is nee,’ aldus *Het Coronavirus: Feiten en fabels*. ‘Want mondkapjes houden de infectie niet tegen. Het heeft dus helemaal geen zin om die mondkapjes te kopen.’

Na een kwartier schuift ook minister van Medische Zorg Bruno Bruins aan. Hij beaamt dat mondkapjes overbodig zijn in het dagelijks verkeer, maar zegt dat ze in de ziekenhuizen een bruikbaar hulpmiddel kunnen zijn.

Als de uitzending 50 minuten bezig is, krijgt Bruins een briefje aangereikt. Hij leest het en zegt: ‘Er wordt mij bevestigd dat er een patiënt is met het coronavirus in Nederland. Het zou gaan om een man die verblijft in isolatie in het Twee-Steden Ziekenhuis in Tilburg.’ Hij kijkt op van zijn briefje: ‘Ik kan me heel goed voorstellen dat mensen zich daarover zorgen maken, bezorgd zijn, ik denk dat het aan mij is te zorgen dat er feiten op tafel komen.’

Op zaterdagavond 7 maart 2020 rond halfelf zit Diederik Gommers met Margriet op de bank naar een oude aflevering van *Tussen Kunst en Kitsch* te kijken als zijn mobiel gaat. Het is Jozef Kesecioglu, hoofd van de ic in Utrecht en voorzitter van de European Society of Intensive Care Medicine (ESICM). Ze kennen elkaar al jaren, ooit deden ze samen onderzoek